

تصویر پیراگلايدر از مسجد جامع و بافت پيرامون آن، سال ۱۳۸۶؛ منبع: آرشیو میراث فرهنگی

ثبات جهانی، فرصتی برای توسعه شهر یزد

محمد حسینی

کارشناسی ارشد مرمت ابنیه و بافت های تاریخی

نقش بافت تاریخی یزد در زندگی امروز و آینده شهر یزد

حفاظت و مرمت امری جاری در زندگی روزمره مردم است و تا ۵۰ سال گذشته رسیدگی به بناها لازمه زندگی به حساب می آمده است. اما امروزه با رشد بی رویه شهرها و میل شدید به بهره گیری از تکنولوژی، این مهم به فراموشی سپرده شده است؛ حرف از توسعه رایج گردیده. اما در عمل، کمتر شاهد توسعه به معنای واقعی آن بوده ایم.

شهر یزد نیز از این گونه اقدامات شبه توسعه به دور نبوده است. (نظیر خیابان کشتی هایی که ساختار و شاکله بافت تاریخی را متزلزل کرد)؛ همچنین رشد بی حساب شهر از جهات مختلف (به سمت صفاییه، امام شهر و...) که زمینه مهاجرت از بافت و متروکه شدن بخش هایی از آن را فراهم آورد. در واقع با رشد شهر و شکل گیری بافت جدید، بافت قدیم یا تاریخی معنا پیدا کرد و مهاجرت از آن، سبب متروکه شدن و بروز مشکلاتی شد که امروزه با آن روبرو هستیم.

در حالی که بافت تاریخی یزد از ارزان ترین ماده، یعنی گل، ساخته شده و کمترین میزان مصرف انرژی را دارد. اعتقاد به حفظ آن، فرصتی بزرگ برای توسعه شهر یزد را رقم می زند.

چرا باید بافت تاریخی را حفظ کرد؟

تقویت و بازگشت مجدد زندگی به بافت تاریخی اصلی ترین راه حفظ آن است. یک تیر است و دونشان! هم کیفیت زندگی در آن لذت بخش است و هم این سرمایه ارزشمند برای نسل های بعد از خود باقی می ماند. چراکه فضاهای زندگی امروزی، از کیفیت به دور هستند. حیاط، درخت، باغچه، حوض و... باینکه در غالب خانه ها موجودند اما عملاً از آن حظ و بهره نمی بریم.

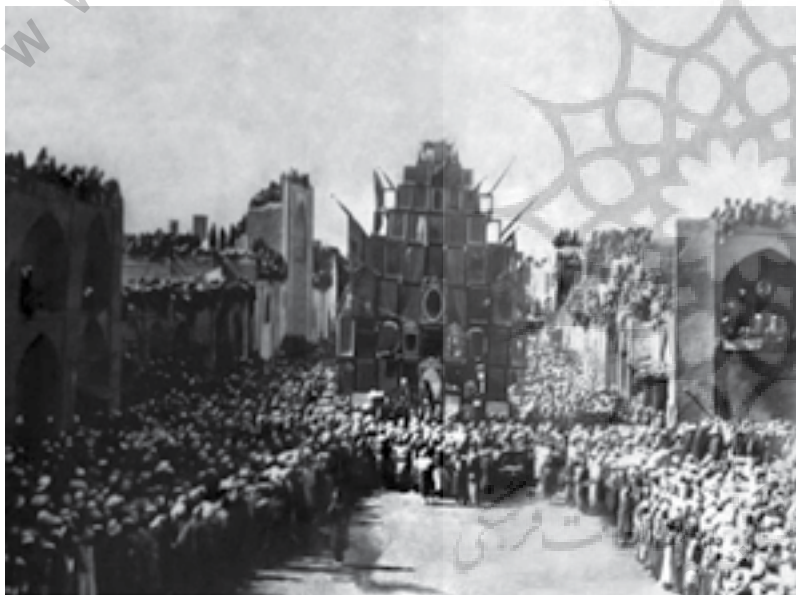

منظر شهر تاریخی یزد، عکس از محمد حسینی

و معرفی این ارزش‌ها به جهانیان. علاوه بر آن؛ با ثبت یک اثر در فهرست میراث جهانی یونسکو توجه و حمایت‌های جهانی به سوی اثر ثبت شده معطوف می‌شود.

ثبت جهانی چیست؟

میراث جهانی یونسکو نام عهدنامه‌ای بین‌المللی است که در سال ۱۳۵۱ میلادی به تصویب اجلاس عمومی یونسکو رسید. موضوع آن حفظ آثار تاریخی، طبیعی فرهنگی بشر است که اهمیت جهانی دارد و متعلق به تمام انسان‌های زمین، فارغ از نژاد، مذهب و ملیت خاص می‌باشد. بر پایه این کنوانسیون، کشورهای عضو یونسکو می‌توانند آثار تاریخی، طبیعی و فرهنگی کشور خود را نامزد ثبت به عنوان میراث جهانی کنند. حفاظت از این آثار پس از ثبت ضمن باقی ماندن در حیطه حاکمیت کشور مربوط، به عهده تمام کشورهای عضو خواهد بود. مکان‌های میراث جهانی که در یونسکو ثبت شده‌اند شامل: مکان‌هایی مانند جنگل، کوه، آبگیر، صحرا، بقعه، ساختمان، مجموعه و یا شهر است.

نخل برداری در میدان امیر چقماق، اواخر قاجار؛ منبع: مرکز اسناد میراث فرهنگی

مراسم اربعین حسینی، صحن مسجد جامع یزد، منبع: مرکز اسناد میراث فرهنگی

از هم‌نشینی خانه‌ها، مسجد، بازارچه، حسینیه، آب‌انبار و... در محله‌های مختلف، به مرور زمان بافتی شکل گرفته است که قوی‌ترین نیروهای اجتماعی را می‌توان در آن مشاهده کرد. بافت تاریخی مانند جسمی است که روح جاری در آن، زندگیست. زمانی سالم است و به تعالی می‌رسد که تک‌تک اعضای آن (کوچه‌های آشتی‌کنان، خانه‌ها، میدان‌ها، لردها و...) حیات داشته باشند و آن‌طور که شایسته آن‌هاست، مورد بهره‌برداری قرار بگیرند.

به‌علاوه، حدود ۱۰۰ سال از منسوخ شدن دو رویکرد در مجامع علمی و تخصصی می‌گذرد:

- ارزش‌گذاری برای ابنیه تاریخی و برتری دادن یکی نسبت به دیگری (نگاه صرف به تک بناها و یادمان و تخریب بقیه بافت)

نگاه موزه‌ای به ابنیه و بافت‌های تاریخی که ناشی از رویکرد قبلی می‌باشد.

پس لازم است که با بهره‌گیری از تجربه و تخصص داخل و خارج از کشور در جهت حفظ این سرمایه‌ها گام برداریم. چراکه با تغییراتی کارشناسانه و مدیریت صحیح این تغییرات، می‌توان زندگی را در بافت تاریخی یزد از سر گرفت.

ارزش‌های بافت یزد چیست؟

قدمت بالا یا تاریخی بودن تنها یکی از وجوه ارزشی بافت یزد می‌باشد. وسعت بالا، یکپارچگی و سلامت نسبی کالبدی، جنبه‌های فنی و هنری (فناوری قنات، فناوری بادگیر، خانه‌های سنتی یزد و...) زنده بودن روابط اجتماعی (آیین‌های نخل برداری و عزاداری، آداب و رسوم گذشته) و در یک کلام، فرهنگ اصیل یزدی و... را می‌توان ارزش‌های بافت یزد نامید. این ارزش‌ها، ضمن اینکه بافت را نسبت به بافت‌های جدید متمایز کرده، بلکه آن را در دنیا نیز منحصر به فرد ساخته است.

ثبت جهانی، وسیله‌ای است برای شناسایی

امضای طومار ثبت جهانی

بهره‌مندیم، در نظر داشته باشند که پیشنهادهای و نظراتشان وقتی می‌تواند کارساز باشد که از پایه و اساس علمی و منطقی برخوردار شود. به عبارتی، هرکسی صلاحیت ارزش‌گذاری برای ابنیه و بافت تاریخی را ندارد و این وظیفه سازمان میراث فرهنگی است. بهتر است هرکدام به وظایف خود واقف باشیم و آن را به بهترین نحو انجام دهیم. پس لازم است افرادی که خود را صاحب‌نظر در این حوزه می‌دانند، پیش از اظهار نظر دانش خود را در این عرصه بالاتر ببرند تا به درک و بینش صحیح نسبت به این موضوع مهم، دست یابند. ■

مراسمی در مسجد جامع یزد، منبع: مرکز اسناد میراث فرهنگی

کشور ایران سه سال پس از تصویب اجلاس عمومی یونسکو در ۱۳۵۴ به کنوانسیون میراث جهانی یونسکو پیوست.

آثار تاریخی ثبت‌شده ایران در فهرست میراث جهانی یونسکو

- چغازنبیل، شوش (۱۹۷۹) - میدان امام اصفهان (۱۹۷۹) - تخت جمشید، فارس (۱۹۷۹)
- تخت سلیمان، تکاب (۲۰۰۳) - بم و چشم‌انداز تاریخی آن، کرمان (۲۰۰۴/۲۰۰۷)
- پاسارگاد، فارس (۲۰۰۴) - سلطانیه، زنجان (۲۰۰۵) - بیستون، کرمانشاه (۲۰۰۶)
- مجموعه قره کلیسای آذربایجان (۲۰۰۸) - سازه‌های تاریخی-آبی شوشتر (۲۰۰۹)
- بازار تبریز (۲۰۱۰) - بقعه شیخ صفی‌الدین اردبیلی (۲۰۱۱) - باغ ایرانی: اکبریه بیرجند، فین کاشان، شاهزاده ماهان، ارم شیراز، عباس‌آباد بهشهر، چهلستون اصفهان، دولت‌آباد یزد، پاسارگاد شیراز، پهلوان‌پور یزد (۲۰۱۱) - گنبد قابوس، استان گلستان (۲۰۱۲)
- مسجد جامع اصفهان (۲۰۱۲) - کاخ گلستان، تهران (۲۰۱۳) - شهر سوخته (۲۰۱۴)
- چشم‌انداز فرهنگی میمند (۲۰۱۵) - محوطه باستانی شوش (۲۰۱۵)

در مسیر ثبت جهانی چه باید کرد؟

بافت تاریخی در طی نیم‌قرن، شاهد تغییراتی بوده که برای احیای آن نیاز به برنامه است؛ برنامه جامعی که علاوه بر جبران خلأ گذشته، نگاهی به آینده نیز داشته باشد. در واقع اصلی‌ترین نتیجه ثبت جهانی؛ تهیه سند چشم‌انداز و پلان مدیریت بافت تاریخی توسط ذینفعان می‌باشد که در درجه اول ساکنین بافت تاریخی هستند (نهادهای دولتی و غیردولتی مرتبط با بافت تاریخی و در نهایت کل مردم شهر یزد در درجه‌های بعدی قرار می‌گیرند). کنترل‌ها و نظارت‌های سازمان جهانی بر اساس همان طرح بوده و به نوعی ضمانت اجرایی شدن طرح است.

در نتیجه باید گفت:

- مردم یزد با همت، پشتکار و سخت‌کوشی تاکنون اصلی‌ترین نقش را در حفاظت بافت تاریخی و مسیر ثبت جهانی آن، داشته‌اند. گواهی این مدعا: بیشترین درخواست ثبت بنا توسط مالکین بناهای تاریخی شهر یزد در ایران است. همچنین امضای طومار درخواست مردمی از رییس‌جمهور برای تسریع ثبت جهانی نیز دلیل دیگری بر این خواسته است.
- مدیریت شهری و مسئولین مربوطه نیز با فراهم کردن شرایط لازم و هماهنگی بین نهادها و ارگان‌ها، زمینه‌ساز تسریع این امر می‌باشند.
- دوستداران بافت تاریخی که همواره از نظرات آنان پیرامون مضرات ثبت جهانی